

13. Ahmed b. Ebû Bekir (ö. 1091/1680). 1049'da (1639) doğdu. Hayatının büyük bir kısmını doğum yeri olan Mekke'de geçirdi ve burada vefat etti. Çeşitli risâleler, ayrıca bazı eserlere ta'lik*ler yazdı. Osmanlılar'ın Yemen'i fethetmelerini konu alan Nehrevâlî'nin *el-Berku'l-Yemânî* adlı eserini kısaltarak kitaba bazı ilâveler yaptı. Şiirle de ilgilendi (Muhibbî, I, 163).

14. Abdullah b. Ca'fer (ö. 1168/1755). Hadramut'ta doğdu. Yirmi yıl Hindistan'da kaldıktan sonra Mekke'ye geldi ve burada vefat etti. *Keşfü esrârî 'ulûmîl-muqarrebîn*, *Keşfü'l-cilbâb 'an 'ilmîl-hisâb*, *el-Le'âlî'l-cevheriyye 'ale'l-'akâ'idî'l-Benî Feriyye*, *Şerhu Dîvânî Şeyh b. İsmâ'il eş-Şihri* gibi eserlerinden başka bir divanı ve mektupları vardır (Cebertî, I, 163; Ziriklî, IV, 77).

15. Muhammed b. Zeyn b. Sumayt (ö. 1172/1758). 1100'de (1689) Terim'de doğdu. Üstatlarından Abdullah b. Alevî el-Haddâd ile Ahmed b. Zeyn el-Habşî hakkında *Gâyetü'l-ğasd ve'l-murâd* (Bombay 1885) adlı bir menâkıbnâme yazdı. *Qurretü'l-'ayn*, *Behcetü'l-fu'âd* ve *Lüb-bül-elbâb* gibi eserlerinden başka bir de divanı vardır (GAL Suppl., II, 566).

16. Abdurrahman b. Hüseyin (ö. 1250/1835). Hadramut müftüsü ve Şâfiî âlimidir. *Buğyetü'l-müstersidîn fi telhîşî Fetâvâ ba 'zil'e'immetî'l-müte'ahhîrîn*, *Gâyetü telhîşî'l-murâd min fetâvâ İbn Ziyâd* (Kahire 1303) gibi eserleri vardır (GAL Suppl., II, 817; Serkis, I, 517).

17. Abdullah b. Hüseyin el-Câvî (ö. 1272/1855). Terim'de doğdu. Sûfî, fakih ve dil âlimidir. Birkaç defa Mekke ve Medine'yi ziyaret edip buralarda bir süre kaldıktan sonra Hadramut'a gitti ve orada öldü. Vaaz, öğretim ve telifle meşgul olan el-Câvî'nin *Süllemüt-tevfîk ilâ mahabbeti'llâhi 'ale't-tahkîk*, *Mirkâtü su'ûdî't-taşdik*, *Şilatü'l-ehl ve'l-aqrabîn*, *Miftâhu'l-i'rab* gibi eserleri vardır (GAL Suppl., II, 820).

18. Fazl b. Alevî (ö. 1283/1866). *Sebîlü'l-ezkâr ve'l-i'tibâr* ve *'İkdü'l-ferâ'id min nüşûşî'l-'ulemâ'il-emâcid* adlı eserleri vardır (GAL Suppl., II, 566; Serkis, I, 517).

19. Ebû Bekir b. Abdurrahman (ö. 1341/1923). 1262'de (1846) doğdu. İbn Şihâb diye tanınır. Çeşitli Arap ülkelerini dolaştıktan sonra Hindistan'a gidip Haydarâbâd'a yerleşti ve orada öldü. Bid'atlarla amansız bir mücadeleye giren İbn Şihâb Hindistan, Malezya ve Endonezya'da tanındı. Başta fıkıh ve usûl-i fıkıh ol-

mak üzere edebiyat, mantık, tıp, kimya, matematik gibi ilimlere dair otuz kadar eser yazdı. Bunlardan bir kısmı Hindistan'da basıldı (Ziriklî, I, 65; Serkis, I, 140).

Bâ Alevî ailesinin belli başlı önemli kolları şunlardır:

Bel Fakih (بل فقيه). Bil Fakih de denilen, Bâ Alevî'nin Eska' diye tanınan Fakih Muhammed b. Abdurrahman'a (ö. 917/1512) nisbet edilen koludur.

el-Üstâdü'l-A'zam, el-Fakihü'l-Mukad-dem ve Sâhibü'l-Mirbât gibi unvanlarla tanınan Muhammed b. Ali'nin soyundan gelen Eska' çeşitli ilimleri tahsil etti. İbn Zahîra ve Sehâvî gibi tanınmış âlimlerden ders aldı. Aden, Zebîd, Mekke ve Medine'yi ziyaret etti; buralarda birçok âlimle tanışıp kendilerinden faydalandıktan sonra Terim'e yerleşti ve burada vefat etti. Eska'in tarihe dair *el-Hağ* adlı eseri, Bâ Fakih eş-Şihri'nin Şihr tarihini yazarken faydalandığı en güvenilir kaynak olmuştur.

Bel Fakih ailesine mensup seyyidlerin çoğu mutasavvif olmakla beraber içlerinden müderris ve müftü olanlar da vardır.

Eska'in soyu Abdullah, Abdurrahman ve Ahmed adındaki üç oğlu vasıtasıyla devam etmiştir. Abdullah uzun süre Mekke'de kalmış ve burada vefat etmiştir (974/1567). Abdurrahman'ın Muhammed ve Hüseyin adında iki oğlu vardı. Hüseyin'in Ahmed adındaki oğlu Terim'de kadılık yapmış, Ebû Bekir adındaki diğer oğlu Hindistan'a giderek Âdil Şah'ın himayesine girmiş ve orada vefat etmiştir (1074/1663).

Ref'u'l-estâr 'an mefâtihî'l-envâr adlı eserin müellifi Abdurrahman b. Abdullah Bel Fakih (ö. 1162/1749), *ed-Dürrü'l-behiyye fi'l-müselletî'n-nebeviyye'nin müellifi* Abdullah b. Ahmed Bel Fakih (ö. 1112/1700), *Bedelü'n-nihle fi teshîli silsileti'l-vuşla* ile *Sâdâtinâ ehli'l-ıqble* adlı eserlerin müellifi Abdullah b. Hüseyin Bel Fakih (ö. 1266/1850) gibi müellifler Bel Fakih ailesine mensup tanınmış âlimlerdendir.

Bâ Fakih (با فقيه). Bâ Alevî'nin, Mevlâ Aydîd ve Sâhibu Aydîd unvanıyla tanınan Muhammed b. Ali'ye (ö. 862/1458) nisbet edilen koludur. Babası Ali b. Muhammed (ö. 838/1434) Terim civarındaki Havta'da yaşamakta idi. Oğlu Muhammed ise Aydîd'i yurt edinmişti. Sâhibü Aydîd'in Bâ Fakih diye tanınması, büyük ihtimalle, Sâhibü Mirbât unvanıyla tanınan Muhammed b. Ali'nin soyundan gelen ve el-Fakih diye anılan Ah-

med b. Abdurrahman'ın (ö. 726/1326) neslinden gelmiş olmasıdır. Bâ Fakih'in büyük cedleri olan Muhammed b. Ali'nin atalarına ve evlâdına evliya nazarıyla bakılmakla beraber aralarında fakihler ve müderrisler de vardı. Muhammed b. Ali'nin nesli Abdurrahman, Abdullah, Ali, Alevî ve Zeyn adlı çocukları vasıtasıyla devam etti. Bu aileden aralarında fakih, kadı, müftü, mutasavvif, dilci, şair ve matematikçilerin de bulunduğu birçok ilim ve fikir adamı yetişmiştir.

Bâ Alevî'nin diğer bir kolu Âlû's-Sekkâf diye tanınır. Bâ Alevîler'in büyük cedi Abdurrahman es-Sekkâf (ö. 819/1416) bunların da ceddidir. Âlû's-Sekkâf ailesinden de birçok mutasavvif ve âlim yetişmiştir. Şeyh b. Abdurrahman (ö. 829/1426), Şeyh b. İsmâil (ö. 950/1543), Alevî b. Abdurrahman (ö. 1273/1856), Alevî b. Ahmed (ö. 1355/1916), es-Sekkâf unvanıyla tanınmış âlimlerdendir (bk. Ayderûs, s. 212; Nebhânî, I, 155, 201, 320, 399; II, 44, 63, 156; Kehhâle, V, 39; VI, 295; Ziriklî, V, 51-52).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir el-Ayderûsî, *en-Nürü's-sâfir*, s. 74-78, 90, 92, 95-96, 203, 212, 223, 258, 286-287; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 71-78, 94-95, 163, 182-183; II, 365-366; III, 39-40, 62-63, 114-116, 166, 488; Şillî, *el-Meşre'u'r-revî ft menâkıbü Benî 'Alevî*, Kahire 1319, I, 196-199; II, 28, 29, 62, 104-110, 203, 230, 240, 260; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli'*, II, 120; Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr*, I, 163; Serkis, *Mu'cem*, I, 140, 517; Brockelmann, *GAL*, II, 401, 407, 418; *Suppl.*, II, 533, 560, 565, 566, 817, 820; Ziriklî, *el-A'âm*, I, 62, 65; IV, 77; V, 51-52; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 21, 46; V, 39; VI, 295; R. B. Serjeant, *The Saiyids of Hadramawt*, London 1957, s. 14, 19, 25; a.mlf., "Materials for South Arabian History", *BSOAS*, XIII (1950), s. 281-307, 581-601; XXV (1962), s. 246; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ*, I, 127, 155, 201, 320, 399; II, 44, 63, 85; Abdülhay el-Kettânî, *Fihri-sül-fehâris*, I, 178, 311; O. Löfgren, "Aydarûs", *Et'* (İng.), I, 780-782; a.mlf., "Bâ", a.e., I, 828; a.mlf., "Bâ 'Alawî", a.e., I, 828-830; M. A. Ghül, "Fakih, Bâ", a.e., II, 756; a.mlf., "Fakih, Bal", a.e., II, 756-757.

SÂMÎ ES-SAKKÂR

BÂ FADL

(با فضل)

Fadl b. Muhammed b. Abdülkerîm b. Muhammed'e nisbet edilen, Hadramut'un Terim kasabasında yaşayan eski bir şeyh ailesi.

Mezhic kabilesinin Sa'd el-Âşire koluna mensup olan Bâ Fadl, Bâ Alevîler'in IX. (XV.) yüzyılda Terim'de hâkim duruma gelmelerinden önce buranın en nü-

fuzlu ve hatırı sayılır ailesi idi. Bu aileden birçok mutasavvıf ve fakih yetişmiştir. Cemâleddin Muhammed b. Ahmed (ö. 903/1498) Bâ Fadl'ın Aden kolunun kurucusu olup burada müderrislik ve müftülük yapmış, çeşitli eserler yazmış, Yemen'deki Tâhirî hükümdarlarından Sultan Âmir b. Abdülvehhâb'ın (Âmir II) nezdinde büyük bir itibar kazanmıştı.

Bâ Fadl'ın Şihr'de yerleşmiş olan diğer kolu Bel Hâc diye anılır. Bu kolun kurucusu Abdullah b. Abdurrahman b. Ebû Bekir (ö. 918/1513) öğrenimine Şihr'de başlamış, bilgisini arttırmak için çeşitli seyahatler yapmış, bir süre Mekke'de ikamet ettikten sonra memleketi olan Şihr'e dönerek müderrislik ve müftülük yapmaya başlamıştır. Bazı tasavvufî ve fikhî eserler yazmış ve burada vefat etmiştir. Herkesin saygı gösterdiği ünlü bir kişi olan Abdullah b. Abdurrahman, Hadramut sultanları ile kabileler arasında çıkan ihtilâflar konusunda ara buluculuk yapardı.

Abdullah'ın Ahmed ve Hüseyin adında iki oğlu vardı. eş-Şehîd diye anılan Şehâbeddin Ahmed b. Abdullah babasının ölümünden sonra onun yerine geçerek ders ve fetva verdi, çeşitli eserler yazdı. Portekizliler'in şehri istilâsı sırasında çıkan çatışmalar esnasında şehid düştü (929/1523) ve babasının yanına gömüldü. Şazeliyye tarikatına meyleden diğer oğlu Hüseyin (ö. 979/1572), İbnü'l-Arabî'nin eserlerine büyük değer verirdi.

Hüseyin b. Ahmed eş-Şehîd (ö. 1087/1677), Zeynüddin b. Ahmed (ö. 1026/1617), Muhammed b. İsmâil (ö. 1006/1597), Ahmed b. Abdullah es-Südf (ö. 1044/1634) gibi kişiler bu ailenin tanınmış simalarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir el-Ayderüsf, *en-Nürü's-sâfir*, s. 23-26, 92-93, 125-126, 308-310; Muhibbî, *Hulâsâtü'l-eşer*, III, 395-396; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 122, 163; Brockelmann, *GAL*, II, 389; *Suppl.*, II, 528; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 23, 44, 98, 100, 135; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, I, 295; VI, 68; F. Wüstenfeld, *Die Çufiten in Süd-Arabien im XI (XVII) Jahrhundert*, Göttingen 1883, s. 86-90; R. B. Serjeant, *The Saiyids of Hadramawt*, London 1957, s. 12, 14; a.m.f., "Historians and Historiography of Hadramawt", *BSOAS*, XXV (1962), s. 256; M. A. Ghül, "Fadl, Bâ", *EP*² (İng.), II, 729-730.

 SÂMÎ ES-SAKKÂR

BÂ MAHREME

(با مخرمة)

Takıyyüddîn Abdullâh b. Ömer
b. Abdillâh Bâ Mahreme el-Yemenî
(ö. 972/1565)

Yemenli
fıkıh ve astronomi âlimi.

İslâmî ilimlerde temayüz etmiş Bâ Mahreme ailesinin en önemli isimlerinden biri olan Abdullah b. Ömer, 10 Cemâziyelâhir 907'de (21 Aralık 1501) Hadramut'un Şihr adlı liman şehrinde dünyaya geldi. İlk öğrenimini fakih ve süfi olan babası ile tarihçi ve fıkıh âlimi olan amcası Abdullah Tayyib Bâ Mahreme'nin yanında yaptı. Daha sonra, "Bu çocuğun benden istifade etmesinden çok ben ondan istifade ettim" sözleriyle talebesini takdir eden Kâdî Abdullah b. Ahmed Bâ Sürümî'nin derslerine devam etti. Bâ Mahreme ciddi, düzenli ve titiz çalışmalarıyla zamanının ilimlerinde, bilhassa fıkıh, matematik ve astronomi sahalarda eser verecek derecede yetişip temayüz etti. Zebîd, Şihr, Aden, Taiz ve Haremeyn'de eğitim ve öğretim faaliyetlerinde bulunarak aralarında fakih Muhammed b. Abdürrahim Bâ Câbir'in de yer aldığı birçok talebe yetiştirdi. İlim ve fetvada kendisine başvurulanan tanınmış şahsiyetlerden biri oldu, şöhreti Yemen ve çevre bölgelere yayıldı. Çok uzaklardan fetva almak için gelenlerin en zor meselelerini rahatlıkla hallederdi. Eserleri ve fetvalarında vermiş olduğu cevaplar zekâsının kuvvetini ve bilgisinin derinliğini göstermektedir. İki defa Şihr kadılığına tayin edildi, ancak kendi isteğiyle bu vazifeden ayrılıp hac farızasını ifa ettikten sonra Aden'e yerleşti ve ölümüne kadar (11 Receb 972 / 12 Şubat 1565) orada kalarak telif ve tedrisatla meşgul oldu. Abdullah Bâ Mahreme aynı zamanda şairdi.

Eserleri. Fıkıh, matematik ve astronomi sahalarda çoğu risâle şeklinde yirmiye yakın çalışması bulunan Bâ Mahreme'nin başlıca eserleri şunlardır: 1. *en-Nüket 'alâ Şerhi'l-Minhâc*. Nevevî'nin Şâfiî fıkhiyle ilgili *Minhâcü't-tâlibîn* adlı eserinin şerhi olan İbn Hacer el-Heytemî'nin *Tuhtetü'l-muhtâc li-şerhi'l-Minhâc*'ına yazdığı iki ciltlik hâşiyedir. 2. *Zeyl 'alâ Tabakâti's-Şâfi'iyye*. İsnevî'nin *Tabakâtü'l-fukahâ'is-Şâfi'iyye*

adlı eserine yapılan bir zeyildir. Muhammed b. Abdurrahman el-Hadramî'nin *ed-Dürü'l-fâhîr fi terâcimi a'yanî'l-ğarnî'l-âşir* adındaki eserinin (Eymen Fuâd Seyyid, s. 210-211) kaynaklarından biri olan bu kitabı Abdullah Muhammed el-Habeşi *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*'de (s. 480) *Reşfü'z-zülâl fi't-tekmîl ve't-tezyîl*, *Merâci'u târihi'l-Yemen*'de ise (s. 88) *Tetimmetü Tabakâti's-Şâfi'iyye* adıyla kaydetmekte ve kayıp olduğunu belirtmektedir. 3. *Hâşiye 'alâ Esne'l-me'tâlib*. İbnü'l-Mukri el-Yemenî'nin *Ravzü't-tâlib* adlı eserine Zeke-riyyâ el-Ensârî'nin yaptığı şerhten ibaret olan dört ciltlik *Esne'l-me'tâlib* üzerine yazdığı hâşiyedir. 4. *ed-Düretü (er-Ravzatü)'z-zehiyye fi şerhi'l-Rahbiyye*. Muhtemelen İbnü'l-Mütefennine'nin ferâiz ilmine dair kaleme aldığı *er-Rahbiyye* adıyla bilinen *Buğyetü'l-bâhiş* adlı *urcûze**sinin şerhidir. 5. *Hâkikatü't-tevhîd*. Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *vahdet-i vücûd** görüşüne reddiye olarak yazılmıştır. 6. *Mışkâtü'l-mışbâh li-şerhi'l-'idde ve's-silâh*. Yazarın başlımsı tek eseridir (Kahire, ts.). 7. *el-Fetâvâ*. 8. *el-Lüm'a fi 'ilmi'l-felek*. 9. *Risâletü'r-rub 'il-muceyyeb*. 10. *Risâle fi 'ilmi'l-hisâb*. 11. *Risâle fi 'hülâfî'l-me'tâli ve't-tifâkihâ* (diğer eserleri ve bunların yazma nüshaları için Abdullah Muhammed el-Habeşi'nin *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen* adlı kitabına bakılabilir).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir el-Ayderüsf, *en-Nürü's-sâfir*, s. 250-254; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, VIII, 367-368; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 264; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, VI, 95; Abdullah Muhammed el-Habeşi, *Merâci'u târihi'l-Yemen*, Dimaşk 1972, s. 88; a.m.f., *Meşâdirü'l-fikri'l-İslâmî fi'l-Yemen*, Beyrut 1408/1988, s. 236, 296, 320, 480, 540, 549; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdirü târihi'l-Yemen fi'l-âşri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 210-211; Zirikî, *el-A'lam* (Fethullah), IV, 110.

KASIM KIRBIYIK

BAAL

(bk. BA'L).

BAALBEK

(bk. BA'LEBEK).

BAB

(bk. KAPİ).